

46-63
258

ВИДАННЄ СОЮЗА ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ.

Др. ЛЬОНГІН ЦЕГЕЛЬСЬКИЙ.

**З ЧОГО ВИНИКЛА ВІЙНА ТА
ЩО ВОНА НАМ МОЖЕ
ПРИНЕСТИ.**

ВІДЕНЬ 1915.

НАКЛАДОМ „СОЮЗА ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ“.
З ДРУКАРНІ АД. ГОЛЬЦГАВЗЕНА У ВІДНІ.

17
257

З чого виникла війна та що вона нам може принести.

Розгорілась війна, як велика пожежа, від моря до моря. Пів світа горить і палає. Стали проти себе зі зброєю в руках мільйони людей: з одного боку Москаль, Сербин, Француз, Бельгієць та Англієць і Японець — з другого Німець, Австрієць та Турок.

За щож ведеть ся та війна, така велика, якої ще на світі не було? Хто і задля чого викликав її?

Зробила се Росія. Зробили се московський царь та його міністри, генерали та чиновники. Вони-то, ненаситні, якби могли зажерлиб цілий світ. Вони то перед кількома літами вигнали мільйони своїх селян та робітників на заріз Японцями, не давши своїм салдатам ні куль, ні харчів, а самі накрали мільйони грошей по людських трупах і по селянській крові. Вони то юдили Сербів раз-враз проти Австрії — не тому, щоб хотіли справді їм допомогти, а тому щоб їх руками печену картоплю з жару витягати. Через те мали народи що кілька місяців мобілізації, через те від кількох років нависла над світом війна.

Аж відтак підмовила Росія Сербів убити австрійського престолонаслідника, покійного Франца Фердинанда. Колиж Австрія хотіла покарати сербських винуватців за се убийство і зачала з Сербією війну, тоді царь та його міністри вступились за Сербами, та зачали й собі з Австрією воювати.

Німеччина уняла ся тоді за Австрією, а Франція та Англія — сусіди й вороги Німеччини — скористувались війною та кинули ся на Німеччину. Загоріла світова війна.

За щож ведеть ся війна?

Зачалась війна від Сербів, та не за Сербів вона по правді ведеть ся, а за нас Українців, за нашу українську землю і за наш український нарід!

Ми, Українці, живемо і в Австрії і в Росії. Є нас усіх на світі чимало — 35.000.000 душ, як не більше! Більше як 30.000.000 з сього живе під московським царем: у Холмщині, на Волині, Поділю, Полісся, Київщині, Катеринославщині, Бесарабії, Херсонщині, Чернігівщині, Полтавщині, Харківщині, Вороніжщині, Курщині, Донщині та Кубанщині. Се все славна наша батьківська земля — Україна. В Австро-Угорщині живе нас близько 5.000.000 душ: у Галичині, Буковині та на північній Угорщині.

Ми, Українці, були колись славним та могучим народом, мали свою державу, своїх українських володарів (князів, а потім гетьманів), своє українське військо (козаків), свою незалежну ні від кого країну та не знали нікого чужого ярма. Коли в нас княжив у Києві Володимир Великий та заводив освіту і гарний державний лад, тоді Москва була ще диким краєм далеко на півночі. Коли в нас, на Україні, була освіта, були вищі школи в Києві, Острозі і Львові, було вільне козацьке життя, тоді в Московщині (Великоросії) царяла кромішня тьма і неволя... Воронили ми славно свого краю від Турків і Татар, від Ляхів і Москалів та від усякого иншого ворога. Тому яких 270 літ мали ми війну з Польщею та визволили велику частину України зпід польської кормиги. Але Польща була ще тоді сильна держава, і через те щоби трівікіше забезпечити від неї нашу Україну, мусів наш Батько, гетьман Богдан Хмельницький, шукати помочи в московського царя.

В році 1654, у місті Переяславі, недалеко Дніпра стала умова поміж Україною і Московщиною, поміж гетьманом Хмельницьким і царем Олексієм Романовим. Україна пішла під царську руку, як вільна незалежна земля, що мала свій власний державний лад, свого гетьмана, своє військо, свій скарб і свої закони та уряди. Москалі прирекли не мішатись в українські справи, а тільки мали спільно виступати проти спільного ворога.

Та московські царі не додержали Переяславської умови. Вони стали ломити її віроломно, стали обмежати гетьманську владу, насилати московських воеводів і московські війська на Україну, а наших селян повертати у кріпаків. Якжеж Українці під проводом своїх гетьманів Петра Дорошенка й Івана Мазени зірвались до зброї проти віроломної Росії, то московські царі змовились з Поляками та віддали значну частину України назад під Польщу, а решту спустошили та врешті 1775 року зруйнували останнє гніздо нашої волі, славу „Запорожську Січ“ (139 літ тому). Знищивши українське гетьманство, Москалі розібрали і Польщу, при чім заняли й решту українських земель.

Щоб прихилити собі на той час українських селян, Москаль ка-
зав, будімто йде він визволити нас зпід Ляха; так само, як він
тепер каже, будімто він хоче „визволити“ Галицьких Українців
зпід Австрії. Якжеж забрав усі ті наші землі, то взяв нас у кліщі
гірш Ляха. Нашу батьківську українську мову споневіряв, ви-
гнавши її з церкви і з урядів, та назвавши її мужицькою та
хахлацькою. Наші церкви обсадив кацарськими попами та епі-
скопами з самої Московщини, що українського слова не знають
і знати не хочуть. Заборонив нам писати українські книжки і га-
зети в нашій рідній мові. Завів заслання на Сибір, каторгу, са-
моволою поліції, жандармів та стражників. Скріпив панську силу
над робочим народом. Багато вільних козацьких земель на Укра-
їні забрав на казну, на царську родину, на московських генера-
лів і панів, а українські селяне мусли виселятись в далекі степи
та на Сибір, бо дома не ставало народови землі. Росія-Моско-
вщина провадила криваві, народови неспотрібні війни: з Турком,
Японцем і з иньшими народами на те тільки, щоб царь, міністри
і генерали нажили грошей та маєтків. Українських салдатів по-
силано в чужі краї сотками тисяч марно погібати за царські
і московські справи, а не за Україну, не за свій край. Ось така
гірка доля нашого народа під московським ярмом.

Чому Росія воює з Австрією?

Тому, бо хоче забрати собі ту частину україн-
ського народа, що живе під Австрією. Західна частина на-
шої української землі, Галичина, припала Австрії по розборі
Польщі, 125 літ тому. Австрійський уряд polegшив зараз
долю селян-кріпаків, 1848 року скасував панщину та на-
ділив селян волею і землею, а 1867 року цісарь Франц
Йосиф I., що ще до сього часу царює, надав усім народам
Австрії конетитуцію, себто таке право, що народови й кож-
дому чоловікови дає волю, свободу та голос у державних спра-
вах. З того часу в Австрії всяка віра має свободу; всі
мови (які є в державі) рівно допущені до школи, до цер-
кви, до суду і до кожного уряду; всі люде мають рівні
права; нікого неможна без суду держати у вязниці
(тюрмі); всякому вільно без пашпорту їхати куди захоче
та шукати зарібків чи оселитись, де хто хоче; неможна
нікого заслати на сеялку; вільно сходитись народами на
всякі збори і наради; вільно в газетах чи на зборах га-
нити урядників (чиновників), навіть губернаторів та мі-
ністрів; вільно основувати всякі спілки, союзи, това-

риства. А найважніше те, що весь нарід вибирає собі своїх послів (депутатів), голосуючи кожний, хто має 24 літ, прямо на посла. Ті послі є заступниками всього народа та радять про державні і народні справи.

Через те в Австрії свобідно жити і кожній людині і кождому народови. В Австрії вільно всякому думати, говорити і писати що хоче, аби тільки сам не робив злодійства чи каліцтва та не підмовляв других до сього. В Австрії живуть і православні і унійати і штундисти (хрестителі) — і евангелики (лютерани) і католики і жиди і магомедане і кождому з них вільно хвалити Бога, як уміє і як хоче. І неправду кажуть ті, що галасують, буцімто в Австрії переслідують православніє. Аджеж є в Австрії православні Українці та Румуни на Буковині і вони вдоволені з австрійської свободи. В Австрії живуть Німці, Чехи, Поляки, Словінці, Хорвати, Румуни і т. д. та всі вони мають свою рідну мову в своїх школах, церквах, судах і всіх других урядах, а чиновники мають обовязок балакати в уряді тією мовою, що нарід їхньої сторони. І неправда знов, буцім то в Галичині переслідують ся російську (московську) мову, бо в Австрії крім жмені захожих людей по московськи ніхто ве говорить.

І Українці живуть в Австрії свобідно, далеко свобіднійше, як у Росії. Мають вони в Австрії свої українські школи й гімназії, свої українські церкви, своїх учених і чиновників, що говорять дома, в церкві, в суді та в усіх урядах по українськи. Мають свої українські спілки, товариства і газети, яких їм ніхто не заборонює. Мають своїх українських послів у Відні (29) та у Львові (34), що боронять там українських справ. І хоч сусіди галицьких Українців, Поляки, робили їм чимало перепон, бо самі хотіли старшувати над ними, одначе вони не дались взяти їм під ноги, бо їм конституція дала спосіб боронитись від неволі і недолі. Зборами, газетами та товариствами галицькі Українці навчили наш нарід постояти громадою за своє право, за свою долю, за свій український нарід. І тепер наш нарід у Галичині й Буковині се вже не темна маса, а свідомо свогого права українська нація, що вміє боротись за кращу долю. Се все завдячують галицькі та буковинські Українці австрійській конституції, яка дає їм спромогу свобідно жити й розвиватись.

Як раз отсе й коле в очі царя та його московських міністрів і чиновників. Росія бачить, що австрійські Українці чимраз свідомійші. Росія боїть ся, що українська самосвідомість з Галичини перекинеть ся через кордон до Росії,

19
207

на 30 мільйонів Україну. Ось чому хоче Росія дістати Галичину і Буковину в свої загребуці руки. Росія хоче задати наше народне життя в Австрії, щоб від Галичини не зайнялась згодом ціла Україна. Росія хоче здобути Галичину й Буковину, щоб задати навіки наш нарід, не тільки тут, але й на російській Україні. Через те ся війна за Галичину і Буковину, се війна за життя і смерть України.

Що булоб, як би Росія забрала Галичину?

Булоб се страшне лихо для всього нашого українського народу, як сього, що в Австрії, так і того, що в Росії. Росія знищала усі конституційні свободи у Галичині і Буковині, завела політичні тюрми, шибениці, заслання на Сибір без суду, закрила усі українські читальні, товариства, спілки і газети, відбрала народови загальне, вселюдне право виборче, замкнула у тюрму та вислала в Сибір сотки свідомих селян, робітників та інтелігентів, скасувала свободу віри та українську мову по церквах і урядах, а завела московщину у церкві та школі. Робить се вже Росія тепер, часово занявши Галичину. Булаб се руїна нашого національного життя в Австрії, а так само удар для українського життя на російській Україні, бо по побідній війні Росія певне не дасть Україні ніякої полеші, але навпаки, збувшись ворогів, стане ще дужче гнобити Україну.

Росія все провадила підступну, хитру політику, числячи на людську темпугу та нужду. Як завоювала який край, то вдавала зразу приятеля мужиків проти панів і друга православних проти католиків. Та як тільки захоплювала кріпко в свої руки країну, тоді як стій змінювало ся її поведінне: нагайка, яку зразу мала тільки на жида, чи на католика, обергала ся тоді й на православного українського мужика. Український мужик чи козак доти був добрий Росії, доки була війна, та доки треба було, аби сей мужик тихо сидів і не перепиняв їй у війні. По війні-ж пани — хочби й жида і католика — знов випливали на верх, бо одно, що мають чим платити хабарі, а друге те, що цар на панах своє царюванне опирає. Тому хочби Росія в Галичині та Буковині і не показувала зразу своєї вдачі, то певне, що занявши на все Галичину і Буковину, помирилася-б з польськими панами проти нашого народу.

Що булоб, якби Австрія забрала Україну.

Український нарід у Росії тільки виграє від того, як австрійські і німецькі війська побідять російську армію та займуть

Україну. Московські газетярі та офіцери кажуть, буцім побіда Австрії, се значить німецька неволя для України. Се брехня та видумка. Як же можуть Німці запанувати над Україною, коли вони і над малою Галичиною не панують, але навпаки Українці в Галичині мають такі свободи, яких не мають Українці в Росії. Тому не треба вірити сим московським брехням. Навпаки! Вся українська земля, що її занялаб австрійська армія, та яка булаб прилучена до Австрії, раз на все визволила ся б з-під Росії і дісталаб конституційні свободи та вольности. Не булоб тоді заслання, шибениць, тюрми та чиновницько-жандармської самоволі. Не булоб пашпортів, але всякому булоб вільно їхати та жити, де хоче, і заробляти, як хоче. Всі віри: православна, унійська, католицька і інші булиб однаково шановані та кождому булоб можно свобідно ісповідувати свою віру.

З окрема що-до віри православної, то брехня, буцім то побіда Австрія та Німеччина схотілиб її скасувати. Навпаки: тоді ми, Українці, відновилиб знов нашу стародавню самостійну, українську православну церков. Тоді православні Українці не булиб залежні від московських єпископів, від російського Синоду та мирських наставників сього Синоду (царя і оберпрокурора св. Синоду), а тільки від своїх-же українських єпископів, як се було тому 200 літ, за давніх київських митрополитів: Петра Могили, Борецького, Тукальського та за українських гетьманів.

Булаб тоді повна воля збиратись народови в товариства, спілки та на збори, щоб добувати собі кращу долю та радитись над своїми справами. Булаб повна воля писати та читати всякі газети, на всяких мовах та всякого напрямку.

Булаб повна воля вживати нам свою рідну, прадідну мову українську в сільських школах, гімназіях і університетах, в наших церквах і судах. Сталиб ми освіченим народом, та всі у світі почалиб нас шанувати. Тоді краще зажилиб ми, маючи свою науку в зрозумілій нашим дітям мові і не далиб себе визискувати чужинцям.

Селянам покращалоб житте, бо прибулоб їм землі. Землі царські (удільні), казюнні та землі ворогів визволення України забралось би на користь українського народу. Робітникам по фабриках і заводах покращалоб доля. Колиб українські землі з-під Росії дістались під Австрію, тоді сі землі враз з Галичиною і Буковиною малиб право самі собою порядкувати, як окремий край, з окремим українським Союзом, себто дісталиб свою українську автономію. Самі собі тодіб господарювали у своїм краю. Сього всім Українцям

20
262

треба домагатись, для сього працювати і бажати побіди Австрії та Німеччині і їх союзникам, бо побіда ся принесе краю долю для українського народу.

Що воно так булоб, а не инакше, се бачимо по всім теперішнім ладі в Австрії, де кожен нарід, кожна мова і кожна віра мають своє право. Се бачимо і на прикладі Боснії і Терцеговини. Сорок літ тому, як Австрія взяла ті країни з-під Турка, зруйнованими, темними, поневоленими. Сьогодні ці країни впорядковані, загосподарені, покриті хорватсько-сербськими школами, бутими дорогами, залізницями і т. д., та мають свій окремиий сойм (свою автономію), де засідають депутатами Хорвати та Серби, значить саміж місцеві Славяне, а не Німці.

Що може нам дати розгром Росії?

Побіда Австрії та Німеччини може бути менша, а може бути й так велика, що буде рівна розгрови і розпадови Росії. Дехто з російських Українців боїть ся сього, бо каже: не знати, що сталося б тоді з українськими землями, чи не розібрали-б їх поміж себе інші держави: Австрія, Туреччина і Румунія та чи не прилученоб тоді частини українських земель до Польщі, про відбудованне якої мріють Поляки?

Що такий розбір українських земель бувби великими лихом для нас, се річ ясна всякому Українцеві — чи він з Росії, чи з Австрії. А найбільшим лихом булоб, як-би часть українських земель прилучено до Польщі, колиб мала вона взагалі повстати. Се був-би початок нових українських повстань проти Польщі, з чого тільки скористала ся б Росія та забрала-б знов усі українські землі від Польщі.

Та тільки такого розбору українських земель нема чого бояти ся. Що найбільше — як уже попередю сказано — Австрія заралаб частину російської України та далаб їй автономію, на чім українство тільки виграло. Отже австрійського забору нічого нам бояти ся, а про всякий инший шкода й говорити. Він немислимий.

Натомість певна річ, що в разі розгрому Росії повсталаб самостійна українська держава. Україна за-великий край, щоб його можна було прилучити чи до Австрії, чи до иншої держави. На се не згодили сяб й інші сусідні держави, які бажать собі рівноваги між державами Європи, а не бажать собі за-великого скріплення одної тільки держави. От для сеї рівноваги й сотворено б на міжнароднім мировім конгресі українську

державу так, як недавно сотворено Албанію, тому сорок літ Болгарію, а ще давніше Сербію і Грецію.

Українська держава потрібна перш усього нам Українцям, до котрих писав наш Батько Кобзарь, що

„в своїй хаті, своя правда і сила і воля“.

Але вона потрібна й майже усім нашим сусідам: Австрії, Німеччині, Румунії, Болгарії та Туреччині, бо українська держава захистилаб усі ці держави муром від Росії-Московщини.

Також інші держави (от як Італія, Швеція) радо пови-тають утворення української держави, бо вони волять такий кінець війни, ніж надмірне скріплення їх сусідок. Навіть Англія не буде проти української держави; хоч вона сьогодні й союзниця Росії проти Німців, так це тільки хвилево й випадково. Англія ворогувала з Росією віддавна в Азії і буде з нею знову ворогувати. Тому вона не буде противна ослабленню Росії, аби тільки Німеччина при тім не скріпилась.

Найкраще для нас, Українців, було-б, щоби Росію так розгромлено, аби від неї відпали всі українські губернії аж по Дон, та Кубань. Повстала-б тоді велика самостійна Україна, багата пшеничною землею, каменним вуглем, залізною рудою, сіллю, нафтою, гарними пристанями, великими ріками — многлюдна і свободна. В сій нашій державі завели-б ми собі такий лад, якого нам Українцям треба. Здійснила ся б аж тоді мрія Богдана Хмельницького, Івана Виговського, Петра Дорошенка, Івана Мазепи та Тараса Шевченка, що нам пророчив:

*„стане Україна,
світ правди засвітить,
і помолять ся на волі
невольничі діти“.*

За волю України.

Всякий нарід повинен мати свою власну державу. Як не має її, повинен стремити до її сотворення. Бо тільки у своїй державі нарід може бути щасливим. Ми, Українці, втратили свою державу тоді, як царі Петро I і Катерина II скасували Гетьманщину. Від тоді нема добра на Україні. І під російським ярмом не буде його ніколи. Хто з Українців думає, що Великороси (Москалі) дадуть нам автономію, чи бодай нашу мову в школах та судах — сей легковірна дитина. Навіть найпоступовійші Москалі є ворогами автономії України. Тому нам Українцям нема иншого виходу, як бажати собі розгрому Росії.

Побіда Росії — се побіда царя, побіда самодержавія, централізму, чиновництва, охрани, чорносотенства, істинно-русских людей і обрусенія. Саме по побіді Росії запанують ті темні сили на добре у Росії.

Розгром Росії, — се розгром царського самодержавія, чиновництва, охрани, чорносотенства і обрусіння. Розгром Росії — се революція в Росії, правдива конституція і свобода робочого народу. З окрема розгром Росії — се воля України. Тому всякому, хто почуває себе свідомим Українцем, ясно, кому ми маємо бажати побіди в сій війні.

Найсвідоміші Українці там, де вони мали свободу, своє політичне життє, свої газети, своїх послів і т. д., себто в Австрії. І сі Українці стали лавою при Австрії, а проти Росії, не з якоїсь сліпої любови до Австрії, а бачучи в її побіді кращу будучину вєсього українського народу. Тому українська молодь з Галичини пішла в полки „Українських січових Стрільців“ — свідомо того, що тільки розгромом Росії дібемо ся вільної України.

Таке саме становище заняли і свідомі Українці з російської України та з вибухом війни злучились в „Союз визволення України“. Ціль його — через розгром Росії до волі України.

Льонгін Цегельський.

